

УДК 349.3

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗОБОВ'ЯЗАНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ ОСІБ

Волошин І. П.,

*аспірант кафедри соціального права
Львівського національного університету
ім. Івана Франка*

Юридична відповідальність – різновид соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника пізнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належать (П. М. Рабінович). У праві соціального забезпечення питанню юридичної відповідальності зобов'язаних суб'єктів приділено надзвичайно мало уваги. Основною причиною цього є те, що заходи юридичної відповідальності реалізуються в охоронних відносинах, що є предметом регулювання інших галузей права (адміністративного, кримінального тощо) (С. М. Синчук).

Л. А. Луць за повнотою (способом) викладу вирізняє такі форми викладу норм права у джерелах права: 1) пряма; 2) відсилочна; 3) бланкетна. Бланкетна норма передбачає звернення до норм інших галузей права і закріплює лише загальні ознаки конкретного правила поведінки. Особливістю відсилочної норми поруч з бланкетною є те, що для встановлення ознак, яких немає, потрібно звернутися до інших частин даної норми або ж до іншої норми цієї ж галузі права.

Більшість законів та підзаконних нормативно-правових актів, які є джерелами права соціального забезпечення, висвітлюючи питання юридичної відповідальності, містять виключно бланкетні норми. Так, ст. 14 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» встановлює: «Посадові особи, винні у порушенні законодавства про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, несуть відповідальність згідно з законом». У теорії держави і права також існує поділ юридичної відповідальності залежно від галузі права, до якої вона належить: 1) кримінальна; 2) адміністративна; 3) цивільна; 4) дисциплінарна; 5) матеріальна; 6) фінансова; 7) конституційна; 8) міжнародно-правова.

Ще однією особливістю відповідальності соціально зобов'язаних суб'єктів є те, що такі норми містять дві галузі права – адміністративна і кримінальна. Їх існування в межах інших галузей права є неможливим зважаючи на специфіку суспільних відносин, що ними регулюються.

Норми Кодексу України про адміністративні правопорушення здебільшого стосуються порушення законодавства у соціально-

страховій сфері. Стаття 165-1 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за порушення законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Інші норми передбачають такі склади правопорушень: порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, несвоєчасне або неповне їх повернення; несвоєчасне подання або неподання визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» відомостей, подання недостовірних відомостей про використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття (ст. 165-3 КУпАП); порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами - підприємцями, які використовують найману працю, фізичними особами, які не мають статусу підприємців та використовують найману працю, порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, несвоєчасне або неповне їх повернення, несвоєчасне подання або неподання встановленої звітності, подання недостовірної звітності щодо страхових коштів, несвоєчасне інформування Фонду соціального страхування України про річний фактичний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання, що сталися на підприємстві, про зміни технології робіт або виду діяльності підприємства (ст. 165-4 КУпАП); порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, несвоєчасне або неповне їх повернення, несвоєчасне подання або неподання встановленої звітності, подання недостовірної звітності щодо використання страхових коштів (ст. 165-5 КУпАП); вчинення дій, що перешкоджають уповноваженим особам органів доходів і зборів у проведенні перевірок, пов'язаних з нарахуванням, обчисленням та сплатою єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, уповноваженим особам органів Пенсійного фонду України у проведенні перевірок, пов'язаних з порушеннями законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, поданням відомостей, що використовуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також вчинення дій, що перешкоджають уповноваженим особам органів Пенсійного фонду України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування

України у проведенні перевірок щодо використання страхових коштів у випадках, передбачених законом, та інші (ст. 188-23 КУпАП).

Науковий інтерес до відповідальності за порушення прав громадян у сфері соціального страхування є досить великим. Ученою В. В. Андріїв навіть було запропоновано в процесі прийняття Кодексу загальнообов'язкового державного соціального страхування визначити окремий розділ, який буде присвячено питанню відповідальності у сфері соціального страхування.

У ст. 188-1 КУпАП закріплено відповідальність зобов'язаних суб'єктів у межах соціально-забезпечувальних правовідносин і стосується невиконання нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів.

Кримінальний кодекс України передбачає притягнення до кримінальної відповідальності соціально зобов'язаних суб'єктів лише у випадку порушення термінів надання соціальних виплат: безпідставна не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої установленної законом виплати громадянам більш як за один місяць, вчинена умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянином - суб'єктом підприємницької діяльності (ч. 1 ст. 175 КК України). Важливо зазначити, що склад цього злочину буде відсутній у випадку, коли не виплата стосується одноразової виплати. Однак, за наявності ознак складу іншого злочину, дії особи можуть бути кваліфіковані як зловживання владою чи службовим становищем.

На практиці звернення і скарги громадян найчастіше стосуються саме затримки виплат відповідних допомог малозабезпеченим. Наприклад, за даними Укрінформу, одинока мати з м. Ромни Сумської області, яка виховує двох неповнолітніх дітей, звернулася з проханням про допомогу в отриманні соціальних виплат як малозабезпеченої сім'ї від УПСЗН м. Ромни, оскільки протягом тривалого часу не може їх отримати. Заявниця повідомила, що в телефонному режимі неодноразово зверталася до вищевказаного УПСЗН, проте належної відповіді так і не отримала. За результатами розгляду в Роменській міській раді Сумської області повідомили, що заявницю було включено до додаткових списків на виплату державної допомоги малозабезпеченим сім'ям. Після того як було здійснено перерахування додаткової субвенції на рахунки одержувачам, у тому числі і заявниці, кошти їй були нараховані.

Про затримку виплати соціальної допомоги впродовж кількох місяців поскаржився у зверненні на урядову «гарячу лінію» заявник із смт. Солотвино Тячівського району Закарпатської області. Чоловік розповів, що виховує двох малолітніх дітей та потребує соціальної допомоги як малозабезпечена сім'я. Попередньо для вирішення свого питання звертався до УПСЗН м. Тячів, однак питання вирішено не було. Розглянувши звернення, у Тячівській райдержадміністрації

Закарпатської області повідомили, що допомогу призначено дружині заявника, яку буде виплачено в найкоротші терміни за усі місяці, що вказав заявник.

Таким чином, у випадку порушень строків виплати допомог малозабезпеченим, громадяни, як правило, звертаються із скаргами до вищестоящих органів або на урядову «гарячу лінію» з метою сприяти вирішенню даного питання. Існує потреба внести зміни у галузеве законодавство і розробити норми, які б встановлювали відповідальність зобов'язаних суб'єктів за несвоєчасні виплати, безпідставні відмови у призначенні допомог, субсидій тощо, отримання соціально-забезпечувального надання не у законодавчо встановленому розмірі і т. д. Такі норми мають знайти своє місце саме у галузевих нормативно-правових актах, а згодом у єдиному кодифікованому акті.